

¡BOMBA!

Revela la Presidencia
lo que es su preocupación:
hay quien contra la nación
arriesga la independencia.

K'intsil

Jueves 17 ti' septiembre ti' u ja'abil 2026

CAMPECHE · YUCATÁN · QUINTANA ROO · AÑO 12 · NÚMERO 2812 · www.lajornadamaya.mx

“Ti'al u chúmukil siglo XIXe', jejeláas tuukulo'obe', tu jatsaj u k'iinil u k'iimbese'al Patria”: historiadora Pani

Tu jo'oloy úuchuk Independencia de México yanchaj junjaats k'iino'ob tu'ux ku yúuchul k'iimbeseaj tu k'iinilo'ob 16 yéetel 27 ti' septiembre. Tu jo'oloy 205 ja'abo'ob jéets'ek u noj ju'unil acta constitutivae', k'iimbeseajo'obe' chúnno'ob ti' jump'éel k'iin tu'ux ku chíimpol'ta'al xiibo'ob péeks yéetel mu'uk'ankúuns u nojlu'umil México, ba'ale' beyxan ko'olel táakpaj te'el noj péeksilo'.

Kex beyo', tumen ma' béeychaj u je'ets'el ba'al ichil liberales yéetel conservadores,

k'iimbeseaj káaj u beeta'ale' ma' jeets'el úuchik u beeta'ali'. Ich tsikbal jbeeta'ab yéetel La Jornadae', u xdoctorail historiae' Erika Pani tu tsolaj k'iimbeseajo'ob yaan ba'al u yil yéetel Independenciae' ja'atspaja'an ka káaj u beeta'al. Ti'al u yáax búuj u sigloil XIX, túumben mexicoilo'obe' ku chíimpoltiko'ob ka'ap'éel k'iino'ob: yáaxe', úuchik u yúuchul Grito de Dolores, k'iin ka j wáak' ba'ateltáambal; u ka'ap'éele', úuchik u béeytal le Independenciao'.

Beey túun úuchuk tak

walkila'. Kéen k'a'ajsa'ak le k'iino'oba', jala'ach ku meyaje' ku ki' t'anik u k'aaba' máaxo'ob maas jach k'a'anan u ti'alo'ob, je'el bix Lázaro Cárdenas, máax tu t'anaj nojba'atel yanchaji. Ka'alikil Andrés Manuel López Obrador yéetel Claudia Sheinbaum Pardo tu t'anaj u k'aaba' ko'olelo'ob, máasewal kaajo'ob, máaxo'ob yanchaj u péek tu kaajalo'ob, soberanía yéetel u táan óolal u kaajil México, je'el bix xan justicia, democracia, jáalk'ab kuxtal, jets' óolal yéetel u láak'tikubáaj máak.

Ka yanchaj u múuch'kabil Partido Conservador (1849), tu ya'alaj xhistoriadorae', político'ob yéetel uláak' máako'ob juntakáalili' bix u tuukulo'obe', káaj u péeksiltiko'ob “u ba'ateltáambalil 1810e' tu beetaj k'aas ti' u lu'umil México, jach xa'ak'paji yéetel mina'an u poolil. Leti'obe' ku tukultiko'ob Miguel Hidalgo y Costillae' –máax káaj le ba'atelo'– ku chíikbesik xwo'okinil yanchaj; emperador Agustín de Iturbidee', leti' máax ch'a'ajolt ba'ax káajsa'abij'.